

2. Sabiedrības atjaunošanas risinājumi

Dina Bite

Sabiedrības atjaunošanas aktualitāte

Zinātniskās un teritorijas attīstības un plānošanas diskusijās jēdziens “sabiedrības atjaunošana” (angl. *renewal of society*) tieši šādā formulējumā netiek lietots bieži. Taču nepieciešamība pievērst uzmanību sabiedrības ilgtspējai un to apdraudošiem faktoriem pastāvējusi vienmēr, parasti strauju ekonomisku, politisku un sociālu pārmaiņu kontekstā. Latvijā sabiedrības atjaunošanas izpratne saistīta ar demogrāfiskām izmaiņām, kas apdraud sabiedrības ilgtspēju. Negatīvs iedzīvotāju dabiskais pieaugums un migrācijas tendences valstī pēdējās desmitgadēs izraisa bažas par Latvijas sabiedrības skaitlisku un saturisku turpinājumu. Latvijā joprojām ir spēkā 1995. gada MK rīkojums par demogrāfiskās situācijas uzlabošanu, kura mērķis ir “nodrošināt latviešu nācijas skaitlisko atjaunošanos, kā arī Latvijas iedzīvotāju kvalitatīvā sastāva (iedzīvotāju veselība, izglītība, kultūra un tikumība) un dzīves apstākļu uzlabošanos valstī” (MK rīkojums, 1995). Līdzās demogrāfijas speciālistu prognozēm par tautas ataudzi nereti sastopami izteicieni par “latviešu izmiršanu”, kas liek meklēt risinājumus demogrāfiskās situācijas uzlabošanai, piemēram, ar bērnu piedzimšanas pabalstu paaugstināšanu stimulēt dzimstību, ar remigrācijas plāna ieviešanu veicināt ārvalstīs dzīvojošu Latvijas iedzīvotāju atgriešanos u. tml. Arī VPP EKOSOC-LV ietvaros tiek meklēti risinājumi sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai. Šīs nodaļas uzdevums ir, izmantojot dažādu zinātņu nozaru atziņas, piedāvāt risinājumus sabiedrības atjaunošanas konceptam un tā piemērošanai Latvijas apstākļiem.

Jēdziena “sabiedrības atjaunošana” interpretācijas

Akadēmiskos literatūras avotos jēdziens “atjaunošana” (angl. *renewal*) visbiežāk nozīmē kāda statusa turpināšanu vai atgriešanos iepriekšējā statusā un kvalitātē, perioda pagarināšanu, kad kaut kas bijis efektīvs vai derīgs. Atjaunošana ir process, kurā kaut kas no jauna tiek padarīts par spēcīgu un funkcionējošu (Definition, 2017). Ir avoti, kur termins “atjaunošana” tiek lietots sadzīviskā diskursā, attiecinot to uz atkārtotu iestāšanos kādā domubiedru grupā, dažādu formālu statusu atjaunošanu. Ja jēdziena izpratni attiecina

uz sabiedrību, tad orientēties tā lietojumā kļūst sarežģītāk. Burtiska jēdziena izpratne nozīmē vēlmi atgriezt sabiedrību iepriekšējā statusā un kvalitātē, kas būtībā nav iespējams. Tā vairāk ir emocionāla vēlme, zināma nostalgija pēc pagātnes, kas savukārt cieši ir saistīta ar kolektīvās identitātes meklējumiem. Kā raksta amerikāņu sociologs Freds Deiviss (*Fred Davis*), nostalgija pēc pagātnes ir dziļa sociāla emocija, sociālās atmiņas forma, kam raksturīgi izcelt patīkamo pieredzi un neņemt vērā nepatīkamo pieredzi pagātnē. Nostalgija, lai arī attiecas uz pagātņi, vienmēr rodas saistībā ar tagadnes bailēm vai nemieru, kam risinājumi tiek atrasti pārveidotos pagātnes modeļos (Davis, 1979, 12). Politologs Ivars Ījabs uzsver tieši šādu pārveidotu un idealizētu pagātnes modeļu eksistenci mūsu sabiedrībā (Ījabs, 2013). Lietojot terminu “sabiedrības atjaunošana”, vienmēr ir vērts pārbaudīt, vai aiz tā neslēpjas emocionāla vēlme padarīt vieglāku šodienas situāciju vai, iespējams, tā ir politiska retorika. Konstruktīva pieeja diskusijai par sabiedrības atjaunošanu nozīmē izziņāt, cik lielā mērā iepriekšējās situācijas atjaunošana ir lietderīga, kādiem mērķiem tā kalpos un kā to panākt. Britu sociologs Valters G. Rancimens (*Walter Garry Runciman*) uzskata, ka sabiedrības atjaunošana nozīmē nevis kopēt pagātņi, bet, ņemot vērā pagātnes pieredzi, veidot, pārradīt (angl. *recreate*) sabiedrību tādu, lai tā varētu tikt galā ar izaicinājumiem un pielāgoties straujajām izmaiņām pasaulē (What, 2012). Šādi pagātnes pieredze netiek ne pārspilēti uzsvērtā, ne atmesta, bet noder kā racionāls izejas punkts diskusijai par sabiedrības tālāku virzību.

Sabiedrības atjaunošanas nepieciešamība izpaužas dažādās situācijās, un to nosaka atšķirīgi faktori. Latvijas gadījumā tā ir depopulācija, bet citur tā ir teritorijas pārapdzīvotība. Vispārinot var teikt, ka sabiedrības atjaunošana kļūst aktuāla, kad notiek jebkuras nozīmīgas pārmaiņas sabiedrībā – krīzes, politisku stratēģiju izgāšanās u. c. Dažkārt sabiedrības atjaunošanas arguments ir pārmaiņu trūkums, kam raksturīga zināma stagnācija. Atjaunošanas pamatā ir divas lietas – rīcība un zināšanas, kas abas ir svarīgas gan sistēmas izdzīvošanai, gan attīstībai (Esktedt et al., 2003). Vācu filozofs Rūdolfs Šteiners (*Rudolf Steiner*) raksta, ka sabiedrības atjaunošana nav nekas ārkārtējs vai kaut kas tāds, no kā jāvairās. Viņaprāt, sabiedrībā notiek nemitīgas izmaiņas, kur atjaunošana pieder pie dabiskas lietu kārtības: ““sociālais jautājums” nav kaut kas, kas pēkšņi uzrodas cilvēces evolūcijā un ko var atrisināt daži indivīdi vai valdība, un kas paliks atrisināts. Tā ir modernās civilizācijas integrāla daļa un kā tāda ir jārisina ik pa laikam. Cilvēce atrodas fāzē, kur sociālas institūcijas pastāvīgi rada antisociālas tendences, kas jāpārvar ikreiz no jauna. Līdzīgi kā organisms pieredz izsalkumu pēc noteikta laika, tā arī sociālais organisms pāriet no kārtības nekārtībā. Un, tāpat kā neeksistē ēdiens, kas remdē izsalkumu pastāvīgi, nepastāv universāla sociāla panaceja.” (Steiner, 1999)

Apkopojošot iepriekš paustos viedokļus, var secināt, ka sabiedrības atjaunošana ir dabiska un regulāra pieredze, kas īpaši aktualizējas gadījumos, kad ir apdraudēta sabiedrības pastāvēšana vai pilnvērtīga funkcionēšana. Lai

atjaunotu sabiedrību, ir jāvienojas par atjaunošanas virzienu saskaņā ar pagātnes pieredzi, pašreizējo situāciju un iespējamo rīcību.

Sabiedrības atjaunošana sociālo teoriju perspektīvā

Klasiska sociālās attīstības teoriju dilemma ir diskusija par to, kas ir sociālo pārmaiņu avots – kolektīvi ierosināta pāreja no viena sociālās evolūcijas posma citā vai individuāla līmeņa iniciatīva. Daļa sociālās attīstības teoriju (strukturālisma teorijas, makroteorijas) sabiedrību traktē kā kopumu, sistēmu, kas piedzīvo makrolīmeņa izmaiņas un attiecīgi secīgus posmus civilizācijas vēsturē. Amerikāņu sociologs Gerhards Lenskis (*Gerhard Lenski*) raksturo sabiedrību kā sistēmu, kurā nebūt ne visas tās daļas kalpo sabiedrības veseluma veicināšanai, tomēr tajā ir jābūt pietiekamai dažādu daļu sadarbībai, lai sabiedrība sevi varētu uzturēt (Lenski, Nolan, 2009). Strukturālistu pieejas teorētiski izmaiņas sabiedrībā redz kā “intersocietālu” izlasi, kurā ik pa laikam vienas sociokulturālas sistēmas pakļauj citas sistēmas (Nielsen, 2004). Mūsdienās makrolīmeņa procesiem ir raksturīgi tādi atslēgvārdi kā riska sabiedrība (Zinn, 2008), postmodernā sabiedrība (Jencks, 2011), pēcpatiesības laikmets (Keyes, 2004), radikālisma un populisma atdzimšana (Muranyi, 2015).

Saskaņā ar citu sociālās attīstības pieeju pārmaiņu virzībā tiek likts uzsvars uz kopienu un indivīda atbildību. Šādā kontekstā sociālā attīstība ir cieši saistīta ar cilvēku attīstību un vides ilgtspējīgu attīstību un tiek definēta kā process, kurā sociālās struktūras transformējas, lai nodrošinātu labus dzīves apstākļus visiem sabiedrības locekļiem, kā arī radītu un stiprinātu jaunas izpratnes un zināšanu formas (Striano, 2010). Sabiedrības attīstības skaidrošanā ekonomisko determinismu pēdējos gadu desmitos ir nomainījis sociālais un kultūras determinisms. Ja attīstība ir apgrūtināta (recesija, depopulācija u. tml.), ekonomiskās izaugsmes ideoloģiju piedāvā aizstāt ar citām nostādnēm, piemēram, ar nulles izaugsmi (Daugavietis, 2014).

Pašlaik aktuālās endogēnas un neoendogēnas attīstības teoriju pārstāvji apgalvo, ka iniciatīva un spēks tikt galā ar mūsdienu izaicinājumiem (atjaunot sabiedrību) pieder indivīdam un kopienai (Neumeier, 2012; Nederveen Pieterse, 2010). Šādas idejas nav jaunas, tomēr ilgu laiku tās nav izmantotas jau minētā ekonomiskā determinisma dēļ. Rūdolfs Šteiners jau 1919. gadā iznākušajā grāmatā rakstīja, ka “sabiedrības atjaunošanas pamatā ir brīvas kultūras aktivitātes, individuāla atbildība, brīvība realizēt savus mērķus un talantus. Vienīgais ceļš uz atjaunošanos, patiesi veselīgu ekonomiku un taisnīgumu ir veidot brīvu telpu tam, lai indivīdu labie impulsi un centieni iznāktu virspusē” (Steiner, 1999). Arī citi autori apgalvo, ka indivīdi ir attīstības avots, ja tiek izmantots viņu potenciāls (izglītība, attieksme, ticība, vērtības, spējas un informācija). Sociālā attīstība nozīmē arī kvalitatīvas izmaiņas sabiedrībā, kad sabiedrība kopumā ir spējīga ieviest demokrātiskus un iekļaujošus rīcības modeļus, veicināt

uzticēšanos, izmantot kultūrvēsturisko mantojumu, jaunās tehnoloģijas un izplatīt zināšanas (Striano, 2010; Brink, 2010; Marshall, 2000). Atjaunot sabiedrību šādā kontekstā nozīmē radīt jaunas sociālas formas, kas iedvesmo un uztur individu un kopienu spēju risināt savas problēmas (angl. *healing*), kā arī veicināt radošumu, kritisko domāšanu, spēju adaptēties, komunicēt un sadarboties (Institute, 2013). Šīs idejas saistās arī ar pašlaik aktuālo sociālo inovāciju jēdzienu, kas tiek lietots sociālās attīstības un sociālo pārmaiņu apzīmēšanai (Howaldt et al., 2015).

Sociālās ilgtspējas koncepcija, līdzīgi kā modernās sociālās attīstības pieejas, uzsver pozitīvus apstākļus kopienas iekšpusē (uzticēšanās, sadarbība, līdzdalība, radošums, sociālā iekļaušana, veselība, drošība, kvalitatīva dzīves vide un kultūrvide) un kopienas spēju radīt šādus apstākļus. Sociālā ilgtspēja ir tad, kad formālie un neformālie procesi, sistēmas, struktūras un attiecības aktīvi veicina šīs paaudzes un nākamo paaudžu spēju radīt veselīgu un dzīvotspējīgu sabiedrību (kopienu). Sociāli ilgtspējīgas sabiedrības ir līdztiesīgas, atbalsta dažādību, ir savstarpēji saistītas, demokrātiskas un nodrošina labu dzīves kvalitāti (McKenzie, 2004; Dillard et al., 2009). Kopumā sociālās ilgtspējas jēdziens ietver dažādus un daudzveidīgus kritērijus gan makrolīmenī, gan mikrolīmenī (sociālais kapitāls, sociālā drošība, integrācija, dzīves kvalitāte, pilsoniskā sabiedrība, spēja risināt krīzes situācijas u. c.) (Colantonio et al., 2009; Social Progress, 2014), tomēr tos visus apvieno indivīda un kopienas kā vērtības akcentēšana. Mūsdienās vides, ekonomiskais un sociālais aspekts sabiedrības ilgtspējas nodrošināšanā tiek papildināts ar t. s. ceturto pīlāru – kultūru (Culture, 2010), uzsverot gan materiālās, gan nemateriālās kultūras nozīmi sabiedrības atjaunošanā un tādējādi sasaucoties ar R. Šteinera minētajiem trim balstiem – ekonomiku, politiku, kultūru – stabilai sabiedrībai (Usher, 2015).

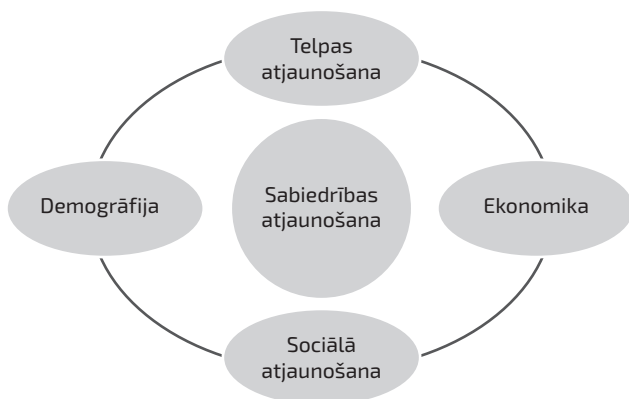
Latvijā individuālas *versus* kolektīvas atbildības diskurss mūsdienās tiek lietots un uzturēts intensīvi. Viena no joprojām redzamām postpadomju valsts iedzīvotāju nostalgiskām vēlmēm ir, lai kāds (valsts) par viņiem rūpētos. Tai pašā laikā politiķiem un ierēdņiem ir izdevīgi popularizēt individuālu atbildību, lai notušētu neveiksmīgus politiskus lēmumus, tāpēc indivīdi tiek vainoti sociālu un acimredzamu strukturālu problēmu gadījumā. Dažādu līmeņu lēmumu pieņēmēji liek cerības uz lielām investīcijām, ekonomisku izrāvienu, kas ātri atrisinātu gan ar depopulāciju saistītās problēmas, gan nevienmērīgo teritoriālo attīstību valstī. Neraugoties uz ekonomiskā determinisma un centralizētu politisku iniciatīvu izgāšanos nesenā vēsturē, tie joprojām bieži vien tiek uzskatīti par panaceju sabiedrības atjaunošanas mērķiem. Māris Pūķis rakstā par kultūras sociālo un ekonomisko lomu uzsver: “Latvijā kopš 90-o gadu sākuma ir dominējis maldīgs uzskats par kultūru kā patērējošu nozari, kas būtiski neietekmē ekonomiku. .. aprakstītās atziņas teorētiskā plāksnē Latvijā ir pietiekami atzītas, taču tās nav atradušas pietiekamu pielietojumu praktiskajā politikā un ekonomikā.” (Pūķis, 2011) Tās labās prakses, kuras izveidojušās neatkarīgi no valsts

ietekmes un atbilst sabiedrības ilgtspējas koncepcijai, kā arī demonstrē iedzīvotāju pašorganizēšanās spēju un prasmes izmantot kultūras un sociālos resursus (sadarbība, kopienas saliedēšana, jaunu ekonomisku formu radīšana), joprojām vairumā gadījumu netiek uztvertas nopietni kā sabiedrības atjaunošanas resurss.

Sabiedrības atjaunošanas lietišķie risinājumi

Analizējot zinātnisko literatūru par sabiedrības atjaunošanu, iespējams izšķirt divas galvenās pieejas – kvantitatīvo un kvalitatīvo pieeju, kā var praktiski ietekmēt situāciju un atjaunot sabiedrības pilnvērtīgu funkcionēšanu. Kvantitatīvajai pieejai atbilst tie risinājumi, ar kuru palīdzību tiek izmainīts iedzīvotāju skaits un sastāvs, paaugstināti valstij labvēlīgi demogrāfiskie rādītāji (piemēram, pieaug dzimstība, samazinās emigrācija). Kvalitatīvai pieejai atbilst kopienas un pilsoniskās sabiedrības stiprināšana, sociālā kapitāla paaugstināšana. Detalizētāks iespējamo risinājumu dalījums dots 2.1. attēlā, kurā parādīti četri galvenie lietišķie risinājumi – telpas atjaunošana, demogrāfisko un ekonomisko instrumentu lietošana un sociālo attiecību loma sabiedrības atjaunošanā.

Runājot par telpas atjaunošanu, speciālajā literatūrā visvairāk uzmanības pievērsts tieši pilsētvides fiziskās infrastruktūras sakārtošanai un degradējušos pilsētu zonu un teritoriju funkcionalitātes atjaunošanai. Šajā procesā jāņem vērā gan drošības aspekti (Musterd, Ostendorf, 2008), gan funkcionālās dažādības saglabāšana (angl. *preservation*) un stiprināšana, ņemot vērā ekonomiskos, ekoloģiskos, sociālos un kultūras aspektus. Šos nosacījumus telpas fiziskai atjaunošanai var attiecināt tiklab uz pilsētvidi, kā uz lauku teritorijām, jo plašākā nozīmē telpas atjaunošana ir vietas identitātes redzamo apliecinājumu atjaunošana vai radīšana no jauna (Hody, 2001).

2.1. attēls. Lietišķie risinājumi sabiedrības atjaunošanai

Avots: veidojusi autore, balstoties uz zinātniskās literatūras studijām.

Mūsdienīgie ekonomiskie risinājumi lielu uzsvaru liek uz cilvēkcapitāla paaugstināšanu, diskriminācijas mazināšanu darba tirgū, darba tirgus piedāvājuma un pieprasījuma izlīdzināšanu, mūžizglītības veicināšanu, iedzīvotāju veselības un darbspēju saglabāšanu, kā arī sociālās iekļaušanas veicināšanu (Social Renewal, 2007). Citi autori papildus iepriekš minētajiem rosina atbalstīt mazo un vidējo uzņēmējdarbību, t. sk. etnisko uzņēmējdarbību (Musterd, Ostendorf, 2008), kā arī kultūras aktivitātes, ar kurām var mainīt arī bijušās industriālās teritorijas (Mulder, 2012). Minētās aktivitātes demonstrē atkāpšanos no ekonomiskā determinisma perspektīvas, sabiedrības funkcionalitāte tiek atjaunota nevis tikai ar darbībām, kas atrautas no cilvēka, bet novērtējot ikviena indivīda resursus un potenciālo devumu sabiedrībai, paredzot vietu dažādībai un alternatīvām ekonomiskām formām.

Demogrāfiskie risinājumi ir saistīti ar tādiem jautājumiem kā imigrantu integrācija, iedzīvotāju skaita un sastāva regulēšana (Haffner, 2010), dzimstības veicināšana (Renewal, 2003), pietiekamas veselības aprūpes nodrošināšana, sabiedrības novecošanas problemātikas aktualizēšana, darba un ģimenes dzīves saskaņošana, ģimeņu dzīves kvalitātes uzlabošana u. c. Beļģu sociologs un demogrāfs *Ron J. Lesthaeghe* jau 1984. gadā uzsvēra, ka sociālajam un ekonomiskajam sektoram ik pa laikam jāpielāgojas demogrāfiskajām izmaiņām sabiedrības atjaunošanas procesā. Ja to neņem vērā, tad pastāv risks atjaunošanas problēmas reducēt tikai līdz demogrāfiskajam aspektam, kas, atsevišķi ņemts, nedod risinājumu (Lesthaeghe, 1984). Šī atziņa, iespējams, izskaidro arī Latvijas apstākļos ieilgušos vājos rezultātus sabiedrības atjaunošanā.

Sociālās atjaunošanas stratēģijas izstrādē tiek ieteikts balstīties uz pašreizējo situāciju un pieejamajiem resursiem. Piemēram, Lielbritānijas sociālās atjaunošanas stratēģijā ir šādi trīs nozīmīgākie darbības virzieni: varas un atbildības decentralizācija, savstarpēja atbalsta un mijiedarbības veicināšana makrolīmenī un mikrolīmenī, vietējo pilsoniskās sabiedrības institūciju (formālu un neformālu veidojumu) stiprināšana (Lawton et al., 2014). Individuālo vērtību, sociālo attiecību saistību ar ekonomikas attīstību aprakstījusi filozofe Greisa Lī Bogsa (*Grace Lee Boggs*) (2.2. attēls).

2.2. attēls. Sociālo attiecību saistība ar ekonomikas attīstību

Avots: veidojusi autore, balstoties uz Greisas Lī Bogsas teorētisko pieeju.

G. L. Bogsa apgalvo, ka mūsdienu sabiedrību var atjaunot, veidojot ilgtspējīgu un uz sadarbību balstītu kopienu un kaimiņattiecības, panākot līdzsvaru starp ekstensīvu ekonomiku un intensīvu kopienas dzīvi, kā arī aizvietojot pārētājsabiedrību ar amatniecību un radošumu; viņa aicina attīstīt “horizontālu” un “no apakšas uz augšu” vērstu ekonomiku (Boggs, 2012; Chen, 2015). Tādējādi tiek akceptētas individu un kopienu radošās aktivitātes dažādās dzīves jomās un veicināta sadarbība, kas rezultējas jaunās ekonomiskās formās.

Mūsdienu sabiedrības attīstības koncepcijas kā dažādu izaicinājumu risinājumu atzīst nepieciešamību pielāgoties ātri mainīgiem apstākļiem, cilvēkkapitāla paaugstināšanu un kopienu nostiprināšanu. Šī pieeja tiek kritizēta, jo, uzsverot sociālos un kultūras aspektus, netiek pietiekami novērtēts ekonomiskais aspekts. Daļēji tas ir saistīts ar iepriekš minēto dilemmu starp kolektīvismu un individuālismu, centralizāciju un decentralizāciju, ekonomikas determinismu un kultūras determinismu. Tāpat ir jāņem vērā fakts, ka kultūras un sociālajā dzīvē sakņotas ekonomiskās prakses ir salīdzinoši jaunas, bieži nelielas un nereti pastāv t. s. slēptajā ekonomikā, ar to saprotot gan to neformālo dabu (Raubisko, 2012), gan to neiekļaušanu statistikā un nepietiekamu izpēti. Tāpēc būtiska ekonomikas daļa cieš no nepietiekamām investīcijām un ekonomiskas marginalizācijas (Creative, 2010) un šādā veidā kvalificējas kā nenovērtēts sabiedrības atjaunošanas resurss.

Attiecinot iepriekš minētos risinājumus uz Latvijas situāciju un balstoties uz Projektā veikto izpēti, var apgalvot, ka Latvijas pilsētās un novados zināmas aktivitātes notiek visos minētajos sabiedrības atjaunošanas aspektos, kaut gan ar atšķirīgu intensitāti un izplatību. Pateicoties ES finansējuma pieejamībai, pašvaldībām un citiem sociālajiem aģentiem ir iespējams atjaunot kultūrvēsturiskos objektus, attīstīt infrastruktūru. Augsta rošība vērojama kultūras vērtību saglabāšanā, radošās sociālās un ekonomiskās aktivitātēs. Pakāpeniski notiek pāreja no izteikti kvantitatīvas pieejas sabiedrības atjaunošanā uz kvalitatīvu pieeju. Par to liecina, piemēram, pašvaldību uzmanības koncentrēšana uz vietējo iedzīvotāju potenciāla izmantošanu, sadarbības tīklu un horizontālu sociālo tīklu veidošanos, kaimiņattiecību un kopienu attīstību (Kruzmetra et al., 2016; Bite, Kruzmetra, 2016). Pašlaik par nepietiekamu var uzskatīt institucionālu atbalstu sabiedrības ierosinātajām jaunajām iniciatīvām. Aktīvā sabiedrības daļa un kopienas ir realizējušas sabiedrības atjaunošanas iniciatīvas un dažkārt šai ziņā apsteigušas politikas veidotājus, taču tās saskaras ar sistēmiskiem ierobežojumiem, un, lai iniciatīvas attīstītos, vitāli nepieciešams idejisks akcepts un normatīvs ietvars.

Kopsavilkums

Sabiedrības atjaunošana uzskatāma par dabisku sabiedrības attīstības procesu un nepieciešamību, kas prasa zināmu pārkārtošanos un izmaiņas ierastajās struktūrās. Sabiedrības attīstības un ilgtspējas teorijas par būtiskāko resursu

uzskata individuālo potenciālu jeb cilvēkkapitālu, kā arī savstarpēju sadarbību un uzticēšanos kopienā, kas tālāk rada jaunas sociālas un ekonomiskas struktūras sabiedrības ilgtspējai. Sabiedrības atjaunošana ietver sintēzi no iespējamo kvantitatīvo un kvalitatīvo risinājumu klāsta, kas katrā gadījumā ir unikāls, ietverot gan pieredzi, gan pašreizējo situāciju, gan sabiedrības attīstības mērķus. Arī demogrāfisko procesu un struktūru analizē vienlīdz nozīmīgi ir visi ilgtspējas aspekti (vides, ekonomiskie un sociālie). Tādēļ pētnieciskajam ietvaram jāiekļauj gan makroprocesi, gan mikroprocesi sabiedrībā, gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi rādītāji. Jāņem vērā, ka demogrāfiskos procesus ietekmē iedzīvotāju ikdienas izvēles, situācijas un problēmas.

Sabiedrības atjaunošanas risinājumos jārespektē iedzīvotāju vajadzības un jāpadara labāka viņu ikdienas dzīve. Izvērtējot Latvijā dominējošo diskursu sabiedrības atjaunošanas aspektos, jāsecina, ka joprojām priekšplānā bieži dominē politiskas un ideoloģiskas manipulācijas un samērā konservatīvi uzskati. Aiz tiem marginālā statusā atrodas sociālās un ekonomiskās prakses, kam ir attīstības potenciāls un kam daudzās citās valstīs ierādīta būtiska loma sabiedrības un teritorijas attīstības stratēģijās un rīcībpolitikās. Tāpēc atbilstoši iepriekš minētajām nostādnēm ir jāstiprina iedzīvotāju rīcībspēja un atbildība. Tikai pēc tam var gaidīt pozitīvas demogrāfisko rādītāju tendences. Latvijā nepieciešamas racionālas diskusijas, reāla resursu apzināšana un novērtēšana, kā arī telpisko, ekonomisko, demogrāfisko un sabiedrības atjaunošanas aspektu līdzsvarota izmantošana.

Literatūra un avoti

- Bite, D., Kruzmetra, Z. (2016) Social Practices of Rural Population for Renewal of Society in Latvia. In: *Proceedings of the International Conference "New Challenges of Economic and Business Development – 2016: Society, Innovations and Collaborative Economy"*. Rīga: University of Latvia.
- Boggs, G. L. (2012) *The Next American Revolution: Sustainable Activism for the Twenty-first Century*. Berkeley: University of California Press.
- Brink, C. (2010) *Civil Society and Social Renewal* [<http://www.ncl.ac.uk/executive/assets/documents/CivilSocietyandSocialRenewal.pdf> (27.12.2016.)].
- Chen, M. (2015) *Grace Lee Boggs' Century for Social Renewal* [<http://america.aljazeera.com/opinions/2015/10/grace-lee-boggs-century-of-social-renewal.html> (28.10.2016.)].
- Colantonio, A., Dixon, T., Ganser, R., Carpenter, J., Ngombe, A. (2009) *Measuring Socially Sustainable Urban Regeneration in Europe*. Oxford: Oxford Institute for Sustainable Development [http://www.innovateballymun.org/sites/default/files/socialinnovation/Social%20Sustainabilityand%20Urban%20Regenerationreport_0.pdf (28.10.2016.)].
- Creative Rural Communities: Proposal for a Rural Cultural Strategy (2010) [http://www.ruralculture.org.uk/wp-content/uploads/2010/07/RCS_web.pdf (15.03.2017.)].
- Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development (2010) [<http://www.agenda21culture.net/index.php/docman/-/393-zzculture4pillarsden/file> (12.03.2017.)].
- Daugavietis, J. (2015) *Amatiermāksla Latvijā: kopienas attīstība un kultūrpolitika* [http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/promocijas_darbi/promocijas_darbs_Janis_Daugavietis_FIN.pdf (24.02.2017.)].

- Davis, F. (1979) *Yearning for Yesterday: A Sociology of Nostalgia*. New York: Free Press.
- Definition of RENEWAL. An Encyclopedia Britannica Company [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/renewal> (07.02.2017.)].
- Dillard, J., Dujon, V., King, M. C. (2009) Introduction. In: Dillard, J., Dujon, V., King, M. C., eds. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York: Routledge, 1–12.
- Esktedt, E., Lundin, R. A., Soderholm, A., Wirdenius, H. (2003) *Neo-Industrial Organising: Renewal by Action and Knowledge Formation in a Project-intensive Economy*. London: Routledge.
- Haffner, J. (2010) *Immigration as a Source of Renewal in Japan* [<http://www.policyinnovations.org/ideas/commentary/data/000161> (13.03.2017.)].
- Hody, E. (2001) *Village Renewal and the Preservation of Rural Culture. Challenges, Chances, Ideas* [<http://www.ainova.sk/files/file/BHCD%20praca%20Village%20Renewal%20and%20the%20Preservation%20of%20Rural%20Culture.pdf> (12.11.2016.)].
- Howaldt, J., Kopp, R., Schwarz, M. (2015) *On the Theory of Social Innovations: Tarde's Neglected Contribution to the Development of a Sociological Innovation Theory* [http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/41963/ssoar-2015-howaldt_et_al-On_the_theory_of_social.pdf?sequence=1 (02.03.2017.)].
- Institute for Social Renewal (2013) [<http://socialrenewal.com/what-we-do/> (27.10.2016.)].
- Ījabs, I. (2013) *Atvērto acu patriotisms* [http://www.satori.lv/raksts/6456/Atverto_acu_patriotisms (27.02.2017.)].
- Jencks, C. (ed.) (2011) *The Post-Modern Reader*. London: John Wiley & Sons Ltd, 2nd edition.
- Keyes, R. (2004) *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life* [<http://www.ralphkeyes.com/the-post-truth-era/> (02.02.2017.)].
- Kruzmetra, Z., Bite, D., Kronberga, G. (2016) Cultural Environment as a Potential for Society Renewal. In: *Proceedings of the International Scientific Conference "Economic science for rural development"*, pp. 57–64.
- Latvieši izmirs vai neizmirs? Ko par to domā populāri cilvēki? (2015) [<http://www.delfi.lv/izklaide/skats/cilveki/latviesi-izmirs-vai-neizmirs-ko-par-to-doma-populari-cilveki.d?id=46345261> (12.12.2016.)].
- Lawton, K., Cooke, G., Pearce, N. (2014) *The Conditions of Britain. Strategies for Social Renewal*. Institute for Public Policy Research, London, 280 p.
- Lenski, G., Nolan, P. (2009) *Human Societies: An Introduction to Macrosociology*. Boulder: Paradigm Publishers, 11th edition, p. 410.
- Lesthaeghe, R. J. (1984) *Demographic Renewal and Problems of Social Organization* [<http://www.vub.ac.be/demography/wp-content/uploads/2016/02/WP-IPD-1984-4.pdf> (15.03.2017.)].
- Marshall, D. (2000) Renewing Cultural Studies. *A Journal of Media and Culture*. Vol. 6. [<http://journal.media-culture.org.au/0012/studies.php> (04.01.2017.)].
- McKenzie, S. (2004) *Social Sustainability: Towards Some Definitions. Working Paper Series No. 27*. Hawke Research Institute, University of South Australia [<http://w3.unisa.edu.au/hawkeinstitute/publications/downloads/wp27.pdf> (28.10.2016.)].
- MK rikojums Nr. 391, pieņemts 19.07.1995. [<http://likumi.lv/ta/id/36053-par-demografiskas-situacijas-uzlabosanu> (12.12.2016.)].
- Mulder, A. (2012) A Place to be Proud of: Heritage and Social Inclusion in Shrinking Cities (Germany and United Kingdom). In: Martinez-Fernandez, K., Kubo, N., Noya, A., Weyman T., eds. *Demographic Change and Local Development: Shrinkage, Regeneration and Social Dynamics*, pp. 273–279.
- Muranyi, I. (ed.) (2015) *Eternal Return? The Specter of Radicalism among Young People in Europe and Hungary*. Budapest: L'Harmattan, 224 p.
- Musterd, S., Ostendorf, W. (2008) Integrated Urban Renewal in the Netherlands: a Critical Appraisal. *Urban Research and Practice*, Vol. 1, 78–92.

- Nederveen Pieterse, J. (2010) *Development Theory: Deconstructions/Reconstructions*. 2nd edition. London: SAGE Publications Ltd. [<http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/development%20theory%20-%20jan%20nederveen%20pieterse.pdf> (27.12.2016.)].
- Neumeier, S. (2012) Why do Social Innovations in Rural Development Matter and Should They be Considered More Seriously in Rural Development Research? – Proposal for a Stronger Focus on Social Innovations in Rural Development Research. *Sociologia Ruralis*, 52 (1): 48–69.
- Nielsen, F. (2004) The Ecological-Evolutionary Typology of Human Societies and the Evolution of Social Inequality. *Sociological Theory*, 22 (2): 292–314.
- Pūķis, M. (2011) *Kultūras mantojuma sociālā un ekonomiskā loma* [http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/petijumi/pukis_kulturas_mantojums_ekosoc_loma.pdf (12.03.2017.)].
- Raubisko, I. (2012) Invisible Work in the Latvian Countryside. *Humanities and Social Sciences Latvia*, 20 (2): 18–51.
- Renewal Theory and the Stable Population Model (2003) Encyclopedia of Population [<http://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/renewal-theory-and-stable-population-model> (2017.03.03.)].
- Social Progress Index (2014) [<http://www.socialprogressimperative.org/data/spi#> (07.02.2017.)].
- Social Renewal Operational Programme 2007–2013 (2007) The Government of the Republic of Hungary [<http://pdc.ceu.hu/archive/00003634/> (12.12.2016.)].
- Steiner, R. (1999) *Towards Social Renewal: Rethinking the Basis of Society*. London: Rudolf Steiner Press, 4th edition, 134 p.
- Striano, M. (2010) *Philosophical Inquiry as a Practice for Social Development* [<http://www.e-publicacoes.uerj.br/index.php/childhood/article/view/20557/14883> (02.02.2017.)].
- Usher, S. E. (2015) *The Threefold Social Organism: An Introduction* [http://www.rudolfsteinerweb.com/Threefold_Social_Order.php (12.03.2017.)].
- Valsts pētījumu programma EKOSOC-LV (2014) [http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2312&Itemid=443 (12.12.2016.)].
- What Does Social Renewal Mean to You? (2012) [https://www.youtube.com/watch?v=JHfLY00_Wf0 (07.02.2017.)].
- Zinn, J. O. (ed.) (2008) *Social Theories of Risk and Uncertainty: An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing, 254 p.